

Malik Aviral İle; TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK SANAYİNİN SORUNLARI ÜZERİNE

Şimdi herkesin tek düşüncesi Avrupa Topluluğu'na girmek oldu. Emeklemek üzere olan bir çocuğu aldık, tam yürümeye başlarken iterek düşürmeye çalışıyoruz.

Söyleşi :

Prof. Dr. Metin DURGUT
M. Serhat ÖZYAR

D Sayın Aviral, öncelikle şirketinizin kuruluşundan bu yana yaşadığı gelişme sürecini ve bu sürece sanayi politikaları açısından damgasını vuran eğilimi özetleyebilir misiniz?

• Elimko'yu 1976 yılında kurduk. Kuruluş amacımız yerli üretim yapmak, kendi teknolojimizi geliştirmektir. Otomatik Kontrol konusunda çok çeşitli cihazlar, sensörler ürettik. Çeşitli mükemmelliklerimizin ürünlerini de ithal edip satıyoruz ama asıl çıkış noktamız üretim.

Türkiye'de 70'li yıllarda üretim kapasitesini arttırabilecek bir birikim vardı. Biz de belli bir süreçten geçerken bu birikimin bir parçası olduk. Türkiye'de döviz dar boğazı yaşandığı dönemlerde kurulduk. 76-79'lu yıllarda yaşadığımız döviz darboğazına ileride tekrar düşmeyeceğimizi kimse garanti edemez. Zaten herkeste, her zaman bir tereddüt, bir korku var. Kuruluş yıllarımızda devlet bize hiç bir zaman destek olmadı. Biz herşeyi yaşayarak öğrendik. Burada "peki kim destek oldu?" şeklinde bir soru akla gelebilir. Sanayi sınıfa destek oldu diyebilirim. Zorunlu ihtiyaçlarını ithalat yaparak temin edemeyen sanayi kuruluşları diğer sanayi kuruluşları yardımıyla ihtiyaçlarını giderdi. O dönemlerde herkes üretime yönelik bir zihniyetle şartlanmıştı. Yeni mezunun kafasındaki tek şey üretimdi. Oysa şimdiki mezunlar hangi firmanın mükemmelliğini kapabilirim, hangi firmanın ithalatını yapabilirim diye düşünüyorlar. Bunun bir ortalamasını bulmak durumundayız. Ne tamamen dışarı kapanıp da yozlaşan bir yerli üretici zihniyeti, ne de tamamen açılıp baltalanan bir üretici sektörü zihniyetine sahip olmak lazım. Devlet burada bir otorite olmak durumunda. Bu otorite, yerli üreticiliğe soyun-

muş olan zihniyeti yozlatırmayacak kadar dışarıya açılmalı, bu zihniyeti baltalamayacak kadar da gümrük duvarlarını açmalıdır. Sanayi politikaları açısından bakacak olursak: Türkiye'de sanayi teşvikleri büyük işletmelerin menfaatlerine göre düzenlenmiştir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler —ki profesyonel elektronik sanayinde çalışanların çoğu bu kategoridedir— bunlara yönelik hiçbir teşvik sistemi olmadığı gibi engelleyici bir çok unsur vardır. Elektronik sanayinin teşvik edilmesi herkes tarafından kabul edildiği halde sağlıklı hiçbir teşvik söz konusu değildir.

• Türkiye'nin son 10 yıllık sanayi politikalarının belirlenmesinde Avrupa Topluluğu'na girmek üzere olmasının etkileri oldu. Siz yerli sanayi açısından Ortak Pazar'a girmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

D Şimdi bir çoğumuzun tek düşüncesi Avrupa Topluluğuna girmek oldu. Emeklemek üzere olan bir çocuğu aldık, tam yürümeye başlarken iterek düşürmeye çalışıyoruz. Bu olaya çok değişik açılardan bakmak lazım. Ortak Pazar'a girip girememenin bir takım şartları var. Diğer Ortak Pazar ülkeleri Türkiye'ye pazar gözüyle bakıyorlar. Yani Ortak Pazar'a dahil olmamız durumunda onlara entegre olmamız, bir takım menfaatlerimizi korumamız zor görünüyor. Onlar bizim mallarımızı almak için değil de kendi mallarını verebilecekleri bir pazar arıyorlar. Bugün Avrupa'da bir çok ülkenin pazarları kilitlenmiş durumda, Türkiye 55 Milyon nüfusuyla onlar için cazip bir pazar olabilir.

Türkiye, Ortak Pazar'a entegre olacak, menfaatlerini koruyacaksa dengeleri çok iyi

"Biz Ortak Pazar'a entegre olsak bile; onlar kendilerinin seçeceği bazı sektörleri geliştirip basılarını işe öldüreceklerdir, yeterli bir güce erişemeyen sektörlerimiz yabancı şirketlerin kontrolüne girecektir."

kurmak, sağlamak durumundadır. Biz Ortak Pazar'a entegre olsak bile; onlar, kendilerinin seçeceği bazı sektörleri geliştirip bazılarını ise öldüreceklerdir. Yeterli bir güce erişemeyen sektörlerimiz yabancı şirketlerin kontrolüne girecektir. Elimko yaşar mı, yaşamaz mı yabancı bir firma ile anlaşma mı yapar bilemiyorum. Çevremde bu duruma olumlu yaklaşanlar var ama ben biraz duygusal bakıyor ve ülke açısından olaya yaklaşıyorum. Yeni bir sektör geliştirmişsin, sonra örneğin bir İngiliz firması olmuşsun. Bütün kararlar, yönlendirmeler onlara ait olacak. Kısa vadede böyle bir katılma parlak sonuçlar getirmez. Ayrıca gördüğümüz kadarı ile menfaat dengelenmesinde yılların Avrupalı dostları kendi aralarında anlaşamıyorlar. Ortak Pazar ülkeleri arasında korunç çatışmalar var. Özetle Avrupa'ya entegre olmak, bir takım sektörlerimizi geliştirmek, —bazıları olsa bile— standartlarımızı yükseltecekse mutluluk duyarız ve yapacak başka işler buluruz. Ama üretici nosyonunu korumak isteyenlerin var olduğuna inanıyorum ve de özellikle sanayide üretici nosyonunun korunması gerektiğini savunuyorum.

• 2000'li yıllara girmemize çok az bir süre kaldı. 1990'lı yılların başında Türkiye'de teknolojiyle ilgili kuruluşlar, çağın teknolojik bilgisini üretecek kapasiteye eriştiler mi sizce?

• Üniversitelerimiz, araştırma kuruluşlarımız ve firmalarımızın bir çoğu çağın gerektirdiği bilgi birikimlerine sahip olmalarına rağmen pratikte gerekli koordinasyon, maddi imkan olmadığından istenilen sonuçlar alınamamaktadır. Elimko açısından baktığım zaman şöyle bir değerlendirme yapabilirim. Biz Elimko olarak Türkiye'de kendi teknolojisini üreten bir firmayız. Hiç kimseye bağlı olmaksızın Türk mühendislerinin birikimiyle dizayn yapıyor yeni ürünler, sistemler geliştiriyoruz.

Sektörümüzde dışarıdaki firmalarla yarışabilecek düzeydeyiz. Ülkemizde bugüne kadar kurduğumuz endüstriyel otomatik kontrol sistemlerinde dış rakiplerimizle aynı ileri teknolojik özelliklere sahibiz, Türkiye'de Elimko tarafından dizayn edilmiş, geliştirilmiş ürünler, sistemler kullanıldı. Daha iyiye gidebilmemiz için devlet eliyle ve bilinçli bir politika izlenerek desteklenmeliyiz, teşvik edilmeliyiz. Yani Elimko olarak kendi konumuzda çağın teknolojisini ile çalışabilecek, başabaş durumda götürebilecek bir düzeydeyiz. Bu aşamada firmanın elinden tutup ileriye mi çekmeli, kendi haline mi bırakmalı, yoksa dünya markalarıyla mı yarışmalı sorusu gündeme gelmektedir.

Biz ve bize benzer karakterdeki Elektronik sanayiine soyunmuş firmaların, devlet tarafından özel teşviklerle, bürokratik engellerden arınmış şekilde yönlendirilmesi gerektiği inancındayız. Bu sektörün gelişmesi için bir teşvik niteliğinde görünen araştırma ve geliştirmeye harcanan paraların gelir yazılıp yazılmaması bile net bir şekilde açık değildir. Özellikle elektronik sanayiinde hızla değişen teknolojiye gümrük, teşvik mevzuatımız yeterli cevabı verememektedir.

• Eğitim alanında da bugünden yarına alınan kararların sayısız örneklerini gözlüyoruz. Siz uzun yıllardır işveren olarak sanayiinin içindesiniz. Geçmişle bugün kıyaslandığında yeni mezun mühendisler arasında bir fark görüyor musunuz?

D Çok konuşup tartıştığımız klasik bir şey var. Eskiler hep kendilerinden sonra gelenlere —bizim zamanımızda okullar şöyleydi, bayramlar böyleydi— şeklinde değerlendirmeler yaparlar. Okulumuz ile ilgili olarak bizler de mezun olduktan sonra, daha 4-5 yıl geçmeden aynı şeyleri söylemeye başladık. Klasik bir yaklaşımın getirdiği kuşaklar arası bir fark mı, yoksa eğitimin kalitesinde gerçekten düşüş mü var diye çok düşünmüştür. Öyle sanyorum ki, bir miktar bu kuşaklar arası yaklaşım olsa dahi eğitimde kalitede düşüş olduğunu gösteren önemli somut göstergeler var. Temel eğitimde, eğitimin kalitesi düşmüştür. YÖK'ün izlediği politika nedeniyle değerli hocalarımız üniversitelerden ayrılmışlardır. Çalışanların bir çoğu ise isteksiz çalışmaktadır. Kısaca eğitimin her aşamasında bir kalite düşüklüğünden söz edilebilir.

• Yani insanlar bugün tek başlarına önemli sorunlara balıklama dalmaya — eski kuşağa kıyasla— daha mı hazırlar?

• Bizler, yani eski kuşak üretim açısından daha iyidik sanırım. Şimdiki nesil ise yabancı firmaların ürünlerinin aynen ülkemize ithal edilip kullanılmasına meyilli. Cesaret açısından bakarsak konu farklı, ama cesurluk aynı. Ancak ülkede bilgi birikiminin oluşması için mutlaka üretmek zihniyetinin gelişmiş olması gereir.

• Teknolojiyi yalnızca transfer etmek yeterli mi? Kritik olan sorun bu teknolojinin öğrenilmesi, özümsemesi ve giderek yeniden üretebilmek yeteneğinin kazanılması değil midir?



"Yüksek teknolojiyi kullanmak gerekiyorsa bir altyapı kadrosunun olması gerekiyor. Devlet de bu üretici anlayışı hiçbir zaman baltalamamak, geliştirmeye çalışmalıdır. Yüksek bir teknolojiyi alıp getirmek istiyorsak kadronuzu da bir şexler ihe'nek için zorlamalısınız."



D Kesinlikle öyle. Biz bu süreci çok iyi yaşadık, halen yaşıyoruz. Teknoloji geliştirmek için çok iyi kullanabilmek lazım. Bazı teknolojiler olduğu gibi dışarıdan geliyor. Bu bir sanayi değil montaj sektörüdür. Televizyon sektörüne baktığımızda birkaçı hariç diğerleri teknolojiyi olduğu gibi dışarıdan getirmekte, ülkemiz de herhangi bir katkıda bulunmamaktadır. Şüphesiz bu yapı ihracattadır, elimizi kolumuzu bağlamaktadır. Lisansör firma yerli üreticinin ihracat imkanlarını kısmaktadır. Ancak ülkemizde know-how sağlayacak elektronik firmalarıdır. Biz, Elimko'nun Türkiye'de kendi teknolojisini ile çalıştığı inancındayız.

• Geriden gelen bir ülke olarak, Türkiye'nin önde gidenlere yetişebilmesi için örnek olacak bir model var mıdır? Pasifik grubu, örneğin Güney Kore, biliyorsunuz bizim için hep örnek gösterildi.

D Türkiye büyük ve fakir bir ülke, araştırma ve geliştirmeye de pek para ayıramıyor. Güney Kore'de ise araştırma geliştirme için çok büyük paralar ayırdıklarını görüyoruz. Bir takım teknolojiler geliştirmişler, ileri teknolojiyi kullanıyorlar. Önemli olan kendi içlerinde bunu kullanabilecek anlayışı gerçekleştirmişler. Yani, yüksek teknolojiyi kullanmak gerekiyorsa bir altyapı kadrosunun olması gerekiyor. Devlet de bu üretici anlayışı hiç bir zaman baltalamamalıdır. Kasıtlı olarak onu bir başka potada dahi olsa mutlaka geliştirmeye çalışmalıdır. Yüksek bir teknolojiyi alıp getirmek istiyorsanız kadronuzu da bir şeyler üretmek için zorlamalısınız. Artık ülkemiz kendi modelini ve tercihlerini yapmalıdır. Eğer bir örnek alınacaksa bu uzak doğu değil batı olmalıdır.

• Bilim ve teknoloji ile ilgili politikaları belirleyecek, uzun vadeli programlar oluşturacak, devlet öncülüğünde bir eşgüdüm kuruluşuna Türkiye'nin ne kadar gereksinimi vardır...?

O Türkiye'de böyle bir kuruluşun var olması gerektiğine kesinlikle inanıyorum. Geçmişte bu tür konulara meraklı, ilgi duyan bir bakanımıza konuyu aktarmıştık. Güzel ve yararlı çalışmaların yapıldığını da bizzat izlemiştik. Ancak bakanın değişmesi ile çalışmalar yarım kaldı. Bir bakanın kendi görüşleriyle önderlik ederek bir takım gelişmeleri kendi kendine zamanlayarak gerçekleştirmesi yerine, bir ana felsefe doğrultusunda adı sanı belli olan, sürekli var olan, kurulan her hükümet zamanında yaşayabilecek bir kurumun gerekliliğine inanıyoruz. Kafası ta-

mamen bu konularla meşgul olacak, haki-katen birikimli, değerli kişileri bünyesinde çalıştırabilecek bir kuruluşa şiddetle ihtiyaç vardır. Örneğin Teknoparklar konusunda Üniversiteler, Belediyeler, T.S.E., Sanayi Odaları, Bakanlıklar birbirlerinden kopuk projeler geliştirmektedirler ve biraz uygulamaya sokmakta zorlanmaktalar.

• Türkiye'de bir çok şey politik zeminlerde politikacılar tarafından belirleniyor. Sanayiye doğrudan etkileyen kararlar alınmıyor. Sanayicilerin doğrudan politika yapmaları konusunda ne düşünüyorsunuz?

D Türkiye'de sanayi kesiminin politikadan uzak kalması hep eleştiriliyor. Sanayi kesimi de diğer bütün baskı grupları gibi politikada yerini almalı. Büyük holdingler ve endüstriyel alanlardaki sanayiye gönül vermiş kişiler daha çok sayıda politikaya soyunmalı, yeni bir ses, bir nefes getirmelidirler. Örneğin TÜSİAD politikadan bir hayli uzakken şimdi ciddi ciddi politika yapmaktadır. Ben sanayinin politikaya yaklaşmasında sayısız yararlar görüyorum..

• Türkiye'de serbest piyasa ekonomisinin uygulandığı söyleniyor. Bu modelde devletin hiç sorumluluğu yok mudur..? Yerli sanayilerin geliştirilmesi açısından bir devlet politikası olarak bazı sektörlerde "korumacılık" veya teşvik uygulamasına ne diyorsunuz?

D Şu anda Türkiye'de tam anlamıyla bir serbest piyasa ekonomisi uygulandığı söylenemez. Devletin piyasadaki ağırlığı çok fazla. Toplam kaynakların % 70'i hazine borusu, devlet tahvili gibi araçlarla devlet tarafından kullanılıyor.

Bütün piyasa mekanizmaları tam gelişmiş. Bankalar kendi içlerinde tam anlamıyla devlet içinde devlet. Sanayicinin tek finansman kaynağı şayet hisse senedi çıkartmamışsa bankalardır. Hisse senedi çıkartmanın bir çok zorluğu vardır ve özellikle küçük ya da orta sanayici için bu aşamaya gelmek kolay değildir. Bankaların bir kısmı zaten büyük holdinglerin kontrolünde, bir kısmı ise devlet bankalarıdır. Bu kanallarla sağlanan kredilerin tümünün amacına ulaştığını söyleyemeyiz. Teşvik sistemini, ithalat ve ihracat rejimlerini ve politikalarını hep devlet tespit ediyor. Ancak bu noktada sanayicinin ve onun temsilcilerinin görüş ve önerileri yeterince dikkate alınmıyor. Bunun adı serbest piyasa ekonomisi olamaz. Teşvik bel-

gesine bağlanmamış yatırımların teşvik edileceği, teşvik sisteminde belirtilmemesine rağmen yasal düzenleme yapılmadığı için fiilen yürümüyor.

Geçen yıl gelişmiş yörelerde teşvik uygulaması alt limiti 5 milyar idi. Bu yıl 2,5 milyara düşürüldü. Bugün bu miktar bir çok elektronik sanayi sektörü için çok fazladır. Nitekim verilen teşviklere bakılınca profesyonel elektronik sanayi dalında tek bir teşvik alan firma yok. Hayvancılık veya otobüs alımında yüzlerce teşvik, elektronik sanayiinde ise tek bir teşvikli yatırım yok. Olanlarda televizyon ve müzik seti ile ilgili. Bunların ise Türkiye'de teknoloji üretmedikleri ve montaj sanayi olmanın ötesine geçemedikleri açık.

Eğer elektronik sanayiinin önemi kavranmamışsa ki son körfez savaşı bunu göstermiştir, savaşta elektronik en geniş anlamda kullanılmıştır, öyle ise elektronik sanayiine özel teşvikler verilmelidir. Burada korumacılık sanıyorum çok önemli değil. Teşvikler, korumacılık olmadan da elektronik sanayiinin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

• Acaba devlet ne gibi teşvikler sağlayabilir, bu konuyu biraz daha açabilir misiniz?

D Bu teşvikler şöyle olabilir;

1. Elektronik sanayiine yönelik her türlü alt yapısı mükemmel arazi temini,
2. Sanayicinin kapasitesi ile orantılı her türlü vergilerden ve bürokrasiden muaf global it-halat hakkı,
3. Düşük faizli kredi imkanı. En az turizmde sağlandığı kadar, elektroniğe de verilebilir.
4. Yatırım indiriminde alt sınırlandırılmamalıdır. Yatırım miktar ve yeri neresi olursa olsun en üst düzeyde teşvik edilmelidir. Gelişmiş yörelerde elektronik sanayi kurulamaz.
5. ihracat için bir nevi oto teşvik sistemi geliştirilmelidir. Vergi indirimindeki alt sınır (şu anda 250.000 USD.) kaldırılmalıdır.
6. Yurt dışı sergi imkanları için kolaylıklar sağlanmalı, İGEME'nin bu konuda gösterdiği gayretlerin kapsamı genişlemelidir.

• Devletin teşvikleri dışında, doğrudan sanayicilerin bir takım atılımlarda bulunması, bazı önlemler alması ve bu amaçla kurumlaşması düşünülemez mi?

D Biz ihracat yapan bir firma olarak bize benzer ve yakın olanlarla ortak menfaatler doğrultusunda biraraya gelebilmeliyiz. Yurt dışında bunun pek çok örneklerini görüyo-

ruz. Maalesef Türkiye'de öne çıkma hastalığı yüzünden boyla bir girişim mümkün olmuyor. Herkes aynı derecede paylaşmaya açık olamıyor.

Birleşmenin en güzel örneklerini Japonya'da görüyoruz. Orada milliyetçilik duygusuyla ülke menfaatlerini koruyarak çok güzel birliktelikler oluşturmuşlar. Otomotiv sanayiinde bir çok firma en iyi mühendislerini ortak bir şemsiyede otomotiv komitesi adı altında toplamış. Bu komite birlikte çalışıp birlikte üretiyor, yeni dizaynlar geliştiriyor ve bütün şirketlere dağıtılıyor. Yani ortak bir çalışma söz konusu. Her bir firma son derece gelişmiş kendi pazarlama tekniklerini kullanıyorlar. Bütün Japon arabaları da pazar buluyor. Herkes ortak menfaatlerde birleşip, aynı hedefe ilerliyor. Ülkemizde de bizlerin bu tür birliktelikler yaratmasında sonsuz yararlar olacağı inancındayım.

• Ülkemizde Sanayi Odaları daha aktif olamaz mı?

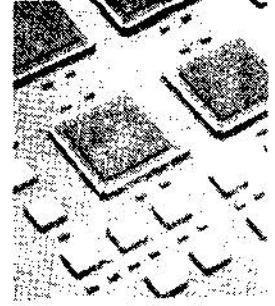
D Sanayi odaları geçmişte tasdik makamı veya çeşitli belgelerin verilmesi makamı olarak çalışmıştı. Özellikle bir takım tahsislerin dağıtımına yönelmişti. Bugün ise Sanayi odalarından, özellikle dışa açılmada ve işletmelerin içlerindeki sorunların çözümlerinde çok daha üst düzeyde rol oynamaları beklenmelidir. Bu konuda sanayicilere de çok iş düşmektedir.

Sanayi odalarının çalışmalarına ilgi göstermeleri ve özellikle genç nesilden yetişen daha kültürlü, bilgili, lisan bilen kuşağın sanayi odalarında aktif bir şekilde görev almaları gerekmektedir. Bu gün sanayi odalarının yarattığı boşluğu çeşitli isimler altında kurulan dernekler doldurmaya çalışmaktadır.

• Son bir soru; Ankara'nın yakın vadede ve uygun planlamayla Elektronik Sanayiinin merkezi olabileceği savına katılır mısınız?

• D Kesinlikle olabilir. Ankara, Elektronik Sanayi için çok büyük bir atılım içinde. Elektronik sanayiinin ih'iyacı olan üniversitelerimizden O.D.T.Ü., Silkent, Hacettepe, Gazi Üniversitesi elektronik mühendisliği bölümleri ile Ankara'nın hizmetine hazır. Zaten bu gün Ankara profesyonel elektronik, endüstriyel elektronik, askeri elektroniğin merkezi haline gelmiştir. Gelecekte daha çok gelişeceğini ümit ediyoruz.

• Çok teşekkür ediyoruz. Sn. AVİRAL.



Bütün piyasa mekanizmaları tam gelişmemiş. Bankalar kendi içlerinde tam anlamıyla devlet içinde devlet. Sanayicinin tek finansman kaynağı, şayet hisse senedi çıkartmamışsa bankalardır.